

III
24-14.974 1933-7
ПРОБОЄМ

ЧАСОПИС
ПІДКАРПАТСЬКОЇ МОЛОДІ

РІК ВИДАВАННЯ 1.

ЧИСЛО 7.

ПРАГА
ЧЕРВЕНЬ
1934.

Відповідальний редактор: СТЕФАН РОСОХА.

Зореслав:

І Д Е М О!

В ореолі ранку йдемо.
В ореолі вогняній.
Долам і верхам несемо
Зрив розкованих стихій.

Ми — вочлене хотіння,
Ми — непереможний чин,
Ми — підвалина й коріння,
Ми — окрилення вершин.

Ми — нестримане завзяття,
Ми — любов і правда й гнів,
Ми — світанок Підкарпаття,
Ми — пролог великих днів.

Перед нами шлях останній —
Шлях невблаганих борень;
Лиш у бою, лиш в змаганні
Спалахне життя вогень.

Ми стихією грізною
Йдем вперед, на ясний шлях,
А за нами йде горою
Перемога в блискавках.

І. К.

С О Н Е Т.

З великою погордою, з докором
Гляджу на вас провідники народні,
Що вражих ласк і милостинь голодні
Продали рідний край на ганьбу й сором.

Клянущи ваш чин і кличущи вам на сором:
Ви зрадники, запроданці народні,
Бо взявши підлий юдів гріш, сьогодні
Ви кажете, що ворог вже не ворог!

Так всі казали Ефіяльти, юди,
Щоби впокоїти сумління й совість,
Що гризли розум їх й палили груди.

Так! І ви! Лиш давні покоління
Хоч ганьбу мали. Ваша в тому новість
Що втратили ви й юдове сумління.

Перед II. зїздом.

Перший народовецький зїзд 1929. р. мав на меті головнo два завдання: перегляд сил і заява перед світом, що ми частина великого українського народу. Наші вороги були заскочені нашою силою і заявою. Вони мусіли признати, що народовецький напрям на Підкарпатті це не одиниці, але народній рух, що його веде найкращий та найактивніший елемент культурного, господарського та політичного життя.

Від того часу перебігло п'ять літ. За цей час народне життя ройшло великими змінами. Молодь українська на Підкарпатті зачинає відчувати не тільки етноґрофічну приналежність до української нації, але вона доходить до такого ступня розвитку, що зачинає національно думати.

Другий зїзд молоді має на меті вже не маніфестацію культурної єдності українського народу, ані не протести проти наших гнобителів. Його завданням є вища ціль: **надати народовецькому рухові нову ідеологію, новий і всесторонній напрям національної боротьби та заціпити народовецькому рухові єдину політичну ідею, словом, надати йому нове життя.**

Найкращі представники підкарпатського українського народу на цьому зїзді повинні заявити, що коли ми добровільно увійшли в державний склад з іншими народами, тим ще не зреклися права рішати про самих себе, не зреклися кінцевої цілі нашого народу здобути Національну Правду. Представники мають вповні усвідомити собі, що **краще завтра** для нашого народу, а тим самим і для себе, **здобудемо тільки власними силами** дорогою національного визволення.

Ми, молоді, всі як один, 1. VII. 1934. повинні заявити, що не дозволимо розривати самих себе по різних нам чужих політичних партіях, які використовують нашу енергію для своїх особистих цілей, а не для добра нашого народу. Будемо боротися проти всіх політичних груп, що не тільки не приносять жадної користи нашому народові, а противно чим далше, тим більше троять наше життя, розбиваючи національну єдність на різні неприродні серед нашого народу соціально-господарські противенства.

Лише самостійна, незалежна українська політика є правильною і для нашого народу корисною

Короткозорість наших політиків довела наш нарід до такої господарчої біди, яку нарід ніколи не пережив. Ці хиби мусимо паправити, поки не пізно.

С. Росоха:

Займанці українських земель єднаються.

Після світової війни червона Москва кинула гасло: „Пролетарі всіх країв (народів) єднайтеся“ і приготувляла світову „соціяльну“ революцію. Ненаситна Москва надіялася, що цілий світ пожре. Й тому, як в мішка сипала гроші для соток тисяч червоних агентів в цілім

світі для розкладової праці комуністів у всіх державах. А тим часом на Україні мільйони людей вмирали з голоду.

Але бажання Москви не сповнялися. Надії на „світову революцію“ націоналізму на Україні й між іншими поневоленими народами, а з другого боку загроза жовтої Японії. Не лишилося нічого іншого, як натягнути на себе овечу шкіру і пустити по світу всякі „миролюбиві“ гасла та утворювати різні пакти (договори) ненападу.

Першим таким пактом, що і нас інтересує, був пакт ненападу жорстокої Москви з варварською Польщею. Перед тим договором щедро пливли гроші на „революційну роботу“ комуністичної партії в Польщі, зокрема на західно-українських землях. Тоді десятки чанописів заливали український ринок пропагуючи „соціальне й національне визволення“ українських мас з під польського імперіялізму. Але по заключенні пакту ненападу з Польщею нагло притихла вся „революційно-визвольницька“ робота московських агентів в Польщі, а головню на західно-українських землях. І так III. інтернаціонал перестав цікавитися ближчою долею „революції“ в Польщі.

Другий такий пакт, що торкається безпосередньо й нас, зродився 9. червня в Женеві. Тоді Румунія, а за нею й Чехословаччина визнали право ССРСР і навязали з московським урядом правильні дипломатичні взаємини.

Черона Москва, що ще недавно на ціле горло кричала проти польського, румунського й чеського імперіялізму й брала в „оборону“ поневолені українські землі й українців, тепер визнає їх імперіялізм, з ним братається і творить союзи. „Бережи награвлене“ — каже всім цим здобичникам світової війни йти спільною дорогою та здержувати всією силою зріст революційних і націоналістичних настроїв, що пульсують у всіх переможених і поневолених народів ССРСР. За всяку ціну старається силою пактів і союзів перш за все закріпити свій стан посідання, здушити всі визвольницькі рухи ним поневолених народів. І так, московський імперіялізм, хоч маневрує революційною фразеологією, щораз краще зживається з іншими імперіялізмами.

Той самий ССРСР, що недавно ще брав в „оборону“ українську Басарабію перед румунським імперіялізмом і стало проголошував нібито свої претенсії до неї, тепер за приязнь того самого румунського імперіялізму погодився на приналежність української Басарабії до Румунії. Це стверджено навіть двома окремими протоколами, в яких зокрема покладено головний натиск на унеможливлення всякої ворожої агітації й пропаганди, в яких обидві імперії зобов'язуються заборонити всяку діяльність на своїй території тим організаціям, що вестимуть революційно-терористичну боротьбу проти другої імперії.

Із цих зобов'язань ясно стає, що ССРСР зрікся всяких прав до української Басарабії, а заборона існування революційних організацій з протиокупантським вістрям, яку ухвалили ССРСР і Румунія — означає наявний союз проти революційно-визвольних змагань українського народу так з під московського, як і румунського ярма.

Та марна слава, український нарід вже свідомий, він знає, що тільки він є господарем своїх українських земель і тільки він має право над ними, ними управляти і над ними рішати. Проти цього заслабі всякі пакти і союзи його відвічних ворогів. Український нарід виборе собі свої природні права над своїми землями. А поки що „смійся, смійся лютий враже! Та недовго...“

Не допоможе ненажерній Москві, що на її приказ припиняє комуністична партія свою розкладову чинність у всіх окупантських державах, а всю свою чинність звертає проти „українського фашизму“, проти „української буржуазії“. Ачей, хоч тепер українські комуністи, що так щиро стояли на послугах згубної Москви прозріють і побачать, куди їх Москва веде і проти кого силує боротися. Бодай тепер отворяться їм очі і вони зірвуть раз на все з огидною Москвою та опіумом всяких інтернаціоналізмів і соціалізмів та стануть на здоровий ґрунт українського націоналізму, що одинокий поведе цілий український нарід до світлої перемоги над всіми займанцями і приведе його до Добра, Чести і Слави!

Петро Бедей:

Батьки й діти.

В історії різних народів дуже часто виступають студенти, як радикальний і вповні схоплюючий стан річей елемент. Не можна забути на боротьбу українського народу за часів самостійної України, в 1917.-19. р.

Не можна забути Крут, бою під ними, де українські студенти, побачивши, що провід грубо помилився, оголосивши демобілізацію українських військ, організуються як добровольці і йдуть в бій рятувати Україну. І героїчно славною анальоґією до одних Тернопіль, падають.

Може хтось і тут переочить ідею. Хтось може скаже, що на ясну погибіль, на очевидну смерть і в гарячці захоплення, ентузіазму, не варто йти.

Між ідеєю, та спекуляцією, різницею є отой благородний абсурд! За високе це поняття добродіям, яким першим і послідним маяком життя є їх шкіра — і її інтереси.

Студент, молодий чоловік, радикальний, з більшою диспозицією перенятися ідеєю, скажімо екстремною, робить гріх? Чи мало в нас застою, благословенного тисячеліттям рабського життя? Страх перед ідеєю! Нема відваги, а може й шкода отворити разом вікно і двері власної хати, щоби трухлий, віками зіпсутий воздух прогнало?

Є фактом, що молоде покоління розуміє старих, старше молодих зовсім не розумів і розуміти не хоче!

Не буду розписуватися про мадяронів, русофілів і інших х-філів; посліднього часу виступає і наше, сказати б, українське громадянство проти нас. Безперечно, студенти зносять недоречні удари і яскраво протиставляться всякому хибному розумінню народньої справи.

Час спекуляції, чудацьких міркувань належить минулому. Прийшла нова ера. Ера чину, конкуренції, безоглядної боротьби за існування одиниць і націй. Смертельна боротьба з ворогом, доцільна і раціональна любов до свого. Це наша програма. Це повинно глибоко в душу вкорінитися молодій генерації.

За нами сила зросту, треба заострити хотіння бути психольогічно і політично вільним. Хотіння це має бути змістом життя кожної оди-ниці. Так з етнографічно-культурницької свідомості приходимо до свідомості політичної. Цього вимагає український народ від студента, від молодого покоління взагалі.

Бачимо промахи в минулому, помилки в сучасності. Студенти займають пряму не двозначну як то буває у наших „політиків“ і вождів народу, позицію. Народ український, покладаючися на свої власні сили дійде до кращого завтра. Студенство рішучо відкидає партійність, псевдокласову диференціацію; кладе за свою ціль єдність, свідомість та активність своєї нації.

Діяльність та політика партій у нас, це згубний, розкладовий чинник, що веде до розбиття, денаціоналізації, конкретно чехізації та економічного визискування. Активне українське студентство бере це під увагу та нужно і характерно бореться з путами розвитку. Молодь прагне самоорганізації та дисципліни. Прагнемо повного, почавши національним, кінчаючи економічним, визволення. Нема випадку в історії, щоби повно свідомий народ не вибрав з національної нужди, взагалі, щоб не став незалежним, і не ввійшов у круг вільних народів.

Старше громадянство мусить іти з руслом національного визволення, з молоддю!

Чи не мати спартанця говорила синові як той вибирався на війну: „Або зі щитом, або на нім!“? Не мати Симонові Петлюрі, не мати, що їй померло на війні з московськими дикими більшовиками за визволення України 7 синів, давала останню свою дитину?!

Знаємо, що ви є старші, іншої школи і т. д. Але чи не робите гріх, коли не то що не помагаєте, але іноді дуже часто стаєте обтяжуючим баластом, своєю половинністю, в прямій і одвертій боротьбі? "Малороса" належить минувшині.

Повторяєм, хитрість та ще й „малороса“, належить минувшині. Чи може думаєте, що коли витягнути з молоді хребет, з нами мякунами влада, воріг більше буде числитися? Марно!

Тепер самостійна Ірляндія, під боком великанської імперії Англії, дійшла активно-залізної і революційно до свого абсолютного звільнення. Але ірландці розкіш свободи уміють оцінити і знають, що благородна свобода мусить бути орошена не раз благородною кров'ю. Наші старші тепер повинні зрозуміти нас. Знайте, що ваші міста займемо ми. Будьте здібні благословення дітей своїх на „святе діло“. Грубо помиляється старше покоління, думаючи, що молодь не хоче слухатися і числитися з ним. Залежить нам якраз на тім, щоби старі, старші, молоді і наймолодші йшли в бій за краще завтра сильним монолітом. Студенти не в це нові люди, але в це молоді люди. Стара генерація витикає студентам, молоді взагалі, недосвідченість і непрактичність.

Ходіть старі ветерани! Голосіться до слова! Радо послухаємо вас. Дайте можливість пізнати мудрість життєвого досвіду і практики. Дайте вказівки, вказівки гідні старшого і мудрого покоління. Вказівки, що не були б заборолом та анахронізмом. Ходіть наші Барту, Сай- нони! Міністер Барту, старець, але скільки в цієї людини енергії, безкомпромісовости, ненависти до німців, прямолінійности!

Наше старе громадянство перестерігає: не кидайтесь, мовляв, до екстрему, видаєтесь на небезпеку, ви проти всіх і т. д.

Дійсно, дорогі отці, у вас в серці, може атавістичний страх ві- ками невірної нації. Ви готові і там когось і себе жаліти, де треба заціпити і заскреготати зубами.

Шлях наш тяжкий, проте не уважаємо себе мучениками. Коли б нам стелили рожі, нас було б більше, прилучилися б до нас і старі і цілий ряд чорно-опортуністичних духів. Тепер до нас пристають ті, що знають, що шлях наш тернистий, що на нім хтось падати буде жертвою, але шлях певний і єдиний.

Благородний японець, не дотримавши слова супроти вітчизни, роз- порює собі живіт — поповнює гаракірі. У нас бути підлою людиною є майже національною заслугою! В німця бути ворогом француза є національним обов'язком. Ми ж не знаємо хто наш ворог, а хто при- ятель. Не вистачить виглядати людиною, треба мати її прикмети.

Ці проблеми вирішує студент, молода українська генерація. Рвемо з минулим, з минулим повним пониження, ганебного рабства. Але тяжкою провиною уважати будемо перешкоджування нам на нашій шляху до національного визволення.

Г.:

1919—1934.

На початку травня місяця відсвятковано бучно 15 річчя з дня приєднання Підкарпаття до ЧСР. З нагоди цього відвідав нашу землю міністер закордонних справ п. др. Бенеш, а за ним і інші високі дер- жавні політики. При цій нагоді виголошено ряд промов в різних містах Підкарпаття.

Рамці нашого журналу не дозволяють зупинитися на всіх про- мовах відповідальних як пражських, так і підкарпатських політиків. Тому застановимося коротко лише на промові п. міністра Бенеша. В своїй лекції п. міністер висловив погляд держави на питання Підкар- паття: економічне, культурне та міжнародне. Отже в такій послі- довності розглянемо перші три питання в аспекті нашої сумної підкарпатської дійсности. П. міністер говорив:

1) „Чинність уряду найліпше характеризує факт, що на спеці- альні потреби Підкарпаття в справах шкільних, хліборобських, гро- мадських робіт та гігієни видано до року 1933 — Кч. 1600 мільонів“.

Цією сумою затяжений, так би мовить, рахунок Підкарпаття до Республіки. Про те, що видано для Підкарпаття часто нагадується і в печаті і словесно різними політиками. Але ні п. міністер, ні інші державні мужі не говорять, на яку суму видало за 15 років авто-

номне Підкарпаття лісного матеріалу, соли, різних даней, порцій та іншого. А відомож, що кожний рахунок має свою вартість лише тоді, коли він ведеться точно, коли до нього записують все, як на одну, так і на другу сторінку. В данному випадкові ми цього не бачимо. А бачимо, що Підкарпаття з дня проголошення паперової автономії, (як рівно ж і століттями до неї) продовжує перебувати в економічному визиску. Вже той факт, що на Підкарпаттю урядовий апарат од краювого президента аж до жандарма на селі та сторожа на залізниці є в руках чехів — яскраво свідчить до чийх кишень попала величезна більшість „виданих до року 1933 — Кч. 1600 мільонів!“

2) Переходячи до ділянки культурної п. міністер говорив: „В році 1917-18 було 34 школи руських, інші були мадярські. Після 14 років (1931-32) було руських народних шкіл — 433... Інше питання, яка має бути культурна та народня орієнтація підкарпатського громадянства, коли воно не є чехословацьке, мадярське та жидівське. В сучасній боротьбі цього славянського громадянства виявлені орієнтації — великоруська, малоруська та місцева — якась русинська, чи карпаторуська... Я далекий від того, щоб я встрявав до того спору та наказував вам, що маєте робити: яку мову і правопис заводити та яку культурну орієнтацію приймати...“

П. міністр задоволений кількістю шкіл: було, мовляв, 34, а тепер аж 433! До змісту цих шкіл п. міністер не придивляється. Його не цікавить, що в тих школах ведеться не наука, а м'юка. Бо при згаданих вище орієнтаціях в одній школі учать: один учитель по нашому-українському, — другий — по московському, третій — по якомусь русинському з проізношеннями.

Ще з початку приєднання Підкарпаття до ЧСР. влада одержала від Чеської Академії Наук відповідь на питання про національне обличчя підкарпатського народу та його мову. Академія сказала, що народ цей належить до української нації і мова його є українська. Отже владою мав бути респектований лише голос науки, Але так не сталося. Питання мови перенесено до вуличного (в своїй більшості — продажного) політиканства, яким на Підкарпаттю керують чеські в переважній більшості москвофільські партії. Тому то центральна влада як і п. міністр Бенеш стали „далекі від того, щоб встрявати до того спору та наказувати...“ А цим, ясна річ, урядово узаконена мовна анархія в наших школах. Отже з сумом доводиться констатувати, що з національного боку школа поглибує серед підкарпатської молоді шкідливі орієнтації і тим зміцнює в культурній ділянці анархію. Таким чином мовна анархія повстала у нас з ласки чеської політики, але гроші на ведення цієї анархії платить наш народ. Більше того, наш народ утримує ще 150 чеських шкіл, відкритих з метою чехизації краю, але в дійсності ставших привілеями для жидівського населення, як компенсація за підтримку жидами чеської колоніальної політики на Підкарпаттю.

Варто при цьому зауважити, що в той час, коли п. міністр проголошує: „Я далекий від того, щоб встрявати до того спору...“ — крайовий президент Підкарпаття п. Розсипал не тільки встряє до того

спору, а тим, що свою статтю: „15 лѣтній юбилей Подкарпатской Руси“, (надруковану в „Новому Времени“ 8. V. 1934), написав московською мовою — одухотворяє та узаконює московську орієнтацію. Цим п. краєвий президент показує всім урядам Підкарпаття, яку орієнтацію треба поглиблювати та закріплювати.

3) Широко розглянувши п. міністр питань автономії Підкарпаття. Це питання має вже свій 15 літній ювілей і певне прийдеться йому святкувати ще багато таких ювілеїв. П. міністер між іншим підкреслив, що „колиб автономія була уведена зараз (по приєднанню до Республіки), то приймаючи на увагу мадярську та жидівську меншість — довелося б до того, що ті меншости заволоділи б в керуванні більшістю...“

Отже на підставі припущення п. міністра при автономії нами володіла б в керуванні мадярсько-жидівська меншість. А без автономії і не на припущення, а в дійсності нами вже 15 років володіє чесько-жидівська меншість...

Для підкріплення цього твердження дозволимо згадати тут про переданий п. міністрові меморандум од політичних партій Підкарпаття. Підписали його представники слідуєчих партій: чеської аграрницької, чеських народних соціалістів, народних християн-людовців та трудової. Ці чеські партії мають на Підкарпаттю свої філії і через них регулюється політичне життя нашого народу. В тому меморандумі цікавим, як кажуть „Лідове Новіни“ є параграф, в якому зазначається, що ні проведенням комасації, колонізації та меліорації із затратою 2.5 мільярдів кч. не можна буде забезпечити будучини підкарпатського народу... А тому вже тепер треба дбати про колонізацію приросту населення в чужині... Меморандум нагадує при цьому про Алжир...

Отже чеські політики (все одно — чи то чехи зайді, чи наші запроданці) зазначають владу про недоцільність затрат на якісь там комасації та меліорації, бо, мовляв, доля нашого народу лежить не на Підкарпаттю, а... в Алжіру. І про це говорять в той час, коли на половині призначеній земельною реформою для нашого селянства підкарпатській землі оселили чеських колоністів... Цим, чехи досягнули рекорд колоніального визиску, бо навіть большевицькі московсько-жидівські зайді на Україні, колонізуючи українську землю, примушують наших людей шукати осідку за Уралом та в Сибіру — всеж в межах однієї держави. А тут хочуть ошчасливити нас Алжіром.

Все вище наведене яскраво свідчить про хижацький економічний визиск Підкарпаття, про денационалізацію його людности та про політичну, сваволю в цьому краю. І поки так є, справжньою іронією звучать слова п. міністра, що „Чехословачія вважає за свій обов'язок виконати завдання, покладене їй мировою конференцією — захоронити, культурно та соціально підняти і до ліпшого життя підготувати підкарпатську землю.“

Причинок до нашої кооперації.

До багатьох присілків волівської Верховини належить і Обляска. Одна з осель, котрі так правдиво й чудово описує Ольбрахт у своїм творі: „Микола Шугай — розбійник“. Присілок страшенно занедбаний і коли б не заходили сюди сторожі фінансів та жандармів в пошукуванні за „неправно“ насадженим тютюном, „польськими“ свиньми та вимушуванням різних податків, то здавалосяб, що уряди про його існування нічого й не знають.

Населення Обляски, так само як і українське населення решти Підкарпаття належить до людей, про котрих ще Еган писав: „... Де-хто думає, що нарід цей фізично так знидів, духовно так нерозвинутий, а морально занепалий, що не є вже здібний до ніякої праці та до тверезого, людського життя. Хто так думає, той не знає цього народу... Він переймається поступом і дуже добре знає, де сидить його лихо. Немає у нього поки що лише уміння, а може й бажання власними силами видобутись з теперішнього грізного положення... В Галичині, де те-ж саме населення мається ліпше, воно фізично й духовно розвивається дуже добре... За два десятки літ зміняться обставини на нашій Підкарпатті на ліпше...“ Пророкування Егана ще не здійснилося і тому облящане „...не мають ні землі, ні худоби, ні хліба і судьба їхня знаходиться в руках лихварів... Нарід, якому взагалі у світі ніхто не подає помічної руки...“ (Еган).

Найбільшим лихом була відсутність тут принайменш якої небудь крамниці та трафіки. Це примушувало облящан доходити за закупом до сусідніх сіл: Голятина, Келечина та Ізок, віддалених на 4-5 км. і то км. верховинських, зі стрімкими вершками, розлогими долинами, тяжко прохідними доріжками, частими перелазами та потічками з непевними переходами-кладками. Оттакими дорогами мусілося доходити за... сірниками, $\frac{1}{2}$ л. нафти, $\frac{1}{4}$ л. олію, $\frac{1}{2}$ кл. червоної соли, за „біленьку“ цукру, дуже рідко за рижом, ще рідше за мукою і частіше за „пачкою“.

Може комусь з читачів і сподобається такий спосіб набуття річей першої необхідности, але облящанам це не подобалося. Не подобалося тому, що закупно товару на 1—3 кч. вимагало 4—5 годинові затрати часу, великого фізичного вичерпання та нищення обуви й одягу. Діти терпіли ще й тим, що багато з них зараз-же по школі мусіло вибиратися на закупно, а це в них забирало решту дня; увечері вони через брак достаточного світла, учитися не могли і на другий день приходили до школи зовсім неприготованими.

Отже потреба в крамниці та трафіці сильно відчувалася і де-що в цім напрямку й робилося. Один господар жадав ще в 1929. р. позволення на крамницю, а другий на трафіку. Прохання вимагало, як звичайно, багато ходжень, більших витрат на виставлення різних документів, а вислід: обом відмовлено. Трафікантові тому, що одному ревізорів дуже тяжко доїздити до Обляски, а цілій громаді дуже легко доходити до інших сіл, а крамареві тому, що з Волового при-

їздила комісія та заявила, що крамниця, з оглядів просторових та гігієнічних, не може бути дозволена. Так все й залишилося аж до жовтня 1931. р. Прибувши тоді учитель вирішив справу заложення крамниці вже нарешті поладнати. Надаючи великої ваги кооперації, звернувся він до Краєвого Дружественного Союзу в Ужгороді за порадою й дозволенням заложити споживче товариство. 13. XI. 1931. р. надійшла відповідь лише... відмовна. Видно, що між панами з Волового та панами з Дружественного Союзу немає жадної різниці. Як одні так і другі відмовили, лише з іншим поясненням. Перші вказували на обставини житлові, а другі на грошові, повчаючи: „...Союз годиться на основаня потребительного дружества лише тогди, коли є потребный капитал, зложеный на паѣ в найменьшой сумѣ Кч. 10.000. Думаємо, що такої суми в Вашом присілку не зберете и тому уважаємо за больше вказане... познакомлювати людей з цѣлею дружества и подготовляти основаня“. Подрібніше про працю Дружественного Союзу напишемо пізніше, а тепер лише відмічуємо, що такі самі відмовні листи діставалося на Підкарпатті не лише в присілках, але і в селах, на Волівщині напр. в Келечині, Майдані, Новоселиці, Ізках та Рудовці.

Але в дві останні неділі жовтня 1931. р. сталися події, що таки привели до заложення споживчого товариства, лише без участі Краєвого Дружественного Союзу в Ужгороді.

Соняшний ранок третьої жовтневої неділі. Д. Зубанич збирається до церкви, його жінка кінчає порання коло печі й так само поспішає прибратися до церкви, а його діти (тоді ще 3, а тепер вже 6), чистіше прибрані та найджені, весело бігають на дворі по лавках і крадькома зазирають у вікно кімнати учителя. Він вже давно покинувся і під монотонний супровід церковного дзвону „думку думає“ та вдає, що зовсім не помічає відважного, але скритого, зазираання його учениці Марії та, тоді ще не школяра, Івана. Дзвониться „у всі дзвони“. Хвилина — і Дмитро буде в церкві.

„Дмитре!“ Відчиняються двері й до учителя заходить кликаний.

„Чи далеко з Обляски до Н. Студеного?“

— „Ні, недалеко“.

— „Я зараз зберуся і Ви теж зберіться та підемо до Студеного відносно кооперативи“. Від Дмитра коротка відповідь:

— „Добре“.

І приблизно за дві години — вже у Н. Студенській кооперативі. П. нам. Медвецький сумлінно виконує свої обов'язки, тому студентці пізно випускаються з обідні, а облянській „делегатції“ прийшлося з добру годину чекати в кооперативі на членів управи. Уважно і з зацікавленням оглядається одна з найстарших та з найцікавішою минувшиною, кооператив на Верховині. Видні здобутки муравлиної, витревалості та упертої праці студентів, але й відчувається, що здобутки ті могли б бути далеко більшими, коли б комусь хотілось з місцевої, досить чисельної інтелігенції добре, серйозно взятися до ведення товариства.

Д. Щодей був першим, з котрим прийшлося говорити в справі товариства в Облясці. Він, як людина енергійна й розгониста до праці, скоро пристає на все, що хотіли облящане і по відписанні останнього рахункового замкнення, веде в сусідню кімнату, де вже нараді рішено в Облясці скликати на слідуючу неділю збори і підбадьорена „делегація“ під густим дощем поверталася до дому.

Неділя 29. жовтня. Облящане в церкві, учитель приготується до зборів дома. Десь коло 12. год. приходить послужливий І. Берегій і каже учителеві, що служба зараз кінчається, що зі Студеного прийшли люде та що вже час вирушати до школи на збори. Зі студенської трійки Д. Щадей приніс облящанам запал та заохочення до кооперативної праці, а облящанкам добру та дешеvu шкіру на постоли, В. Галамба — книги, а І. Мишанич (?) — поміркованість та розважливість. Присутні на зборах з увагою вислухали поучення учителя та заохочення Щадея, але у члени записалося лише 12. Для ініціаторів та студентів це було несподіванкою. Хвилина вагань і повстає питання: закладати, чи не закладати? Хтось зі старших пригадує приповідку: „Ліпше на світ не родити, ніж потім життя відбирати“... Школа помітно опорожнюється... Учитель, так само заскочений несподіванкою вирішив для себе: закладати. Чуттєва промова і дванадцятка ухвалила внесення на засновання товариства, вибрала керівні органи, продавця, приміщення, установлено речинець розпочаття торгівлі та переведено збірку з вписового та паїв, котра винесла 210 кч. Ще в той же день відбулися засідання Управи та Надзірної Ради, на котрих вибрані поділилися функціями та випрацювано й ухвалено список замовлюваних товарів, а на другий день їздили до Студеного за товарами, котрі над вечір були й привезені. Перше закупно було на суму 647·80 кч., з того готівкою заплачено 210 кч., а решту студенті записали на борг. Позичили вони й частину найнеобхіднішого інвентаря. Дійсність привезення товарів і розпочаття торгівлі для облящан була вже більше зрозумілою і промовляючою, ніж заклики на зборах. Більше зрозумілою тому, що все потрібне можна дістати в себе і до того ще в крамниці, відмінній від тої, яку має Ханя чи хтось інший. Кількість членів відразу зросла і за тиждень знову привезено товарів на 892·20 кч. (заплачено 702·20 кч.), а 31. XII. вже на 1.249·40 кч. (заплачено 1.100 кч.)

Поголоски про новий „бовт“ скоро рознеслася по цілій околиці і до них різні люде, різно ставилися. Найскорійше поставилися приватні торгівці з багатьох сіл. Це ставлення було не безпосереднє, а посереднє, через уряди. Десь за тиждень відвідали товариство фіанси, але це не пошкодило і коли приватники побачили, що товариство не закрите, вхопилися за інші, від давна ними практиковані, засоби, як судові вимагання від облящан довгів лихварям та намовлювання, обіцянки й підпоювання де-кількох осіб, аби вони вели рухину для товариства працю ріжними доносами, сварками та ін. Все ж таки це ні до чого не донело. Всі труднощі в коріні усувалися і товариство приспіненим ходом скріплялося. Друга група діючих була

до товариства прихильніша. Зі сусідніх сіл приходили до Обляски „купчити“, що облящан сильно підбадьорювало та робило більше відпорними на наступи лихви. Була ще й група песимістів, але найчисельніша група людей заняла вижидające становище і якраз на них найбільше залежало. З радістю стверджуємо, що облящане гідно відбили всі ворожі наступи та вчасно і добре зрозуміли свої завдання. *Продовження буде.*

Другому зїзду народовецької молоді в Мукачові.

Зближається день 1. липня, в який то день зійдеться народовецька молодь Підкарпаття на свій II. зїзд до Мукачова. Багато газет писало про той зїзд, багато порад було, багато вимагалось від нього як такої і багато очікується від нього. Кожна газета ставила вимоги такі, які їй любляться і які вона бажає.

Ми вповні віримо нашій молоді, що вона свої завдання сповнить як найкраще. Вона вже зрозуміла потребу нашого народу, після якої буде поступати й на зїзді.

Зі своєї сторони ми бажаємо зїзду як найліпшого успіху і пропонуємо такі: Резолюції II. зїзду народовецької молоді Підкарпаття, що вібувся 1. липня 1934 в Мукачові.

I. Загальні:

1. II. зїзд народовецької молоді Підкарпаття стверджує з радістю зріст визвольної ідеології та посилення чинної боротьби проти всіх ворогів на всіх українських землях за досягнення найвищого національного ідеалу.

2. II. зїзд схиляє голову перед пам'яттю тих, що за волю і честь українського народу віддали свою кров і своє життя.

3. II. зїзд пересилає горячий привіт тим, що за національну справу караються по засланнях і тюрмах, і тим, що за неї далі ведуть жорстоку незломну боротьбу та висловлює тверду віру в їх близьку перемогу.

4. II. зїзд заявляє, що Ч. С. Р., до якої добровільно прилучилося українське Підкарпаття, за 15 літ, не додержали своїх зобов'язань супроти нього, обернулася у фактичного пана нашої землі.

5. II. зїзд констатує, що влада спекулює на гаслі автономії для Підкарпаття, переводячи свою імпералістичну політику, та заявляє, що ніякі пародії прав українського народу не задовольняють його та не спинять на шляху до досягнення його найвищої цілі.

6. II. Зїзд домагається негайного прилучення до Підкарпаття тих земель під Словаччиною, де живе компактною масою понад 200.000 українців.

7. II. Зїзд констатує порозуміння між собою всіх ворогів України, що виявляється у різних пактах, а зокрема відкидає визнання ССРСР. владою Ч. С. Р. та проголошує, що український нарід ніколи не погодиться з актами створеними по за його волю.

8. II. Зїзд відкидає з обуренням міжнародне торгування землями українського народу, польсько-мадярські ревізіоністичні посягання на них, як також бундючні власницькі заяви чеських політиків та проголошує, що єдиним господарем Підкарпаття є український народ.

II. Політичні:

1. Визнаючи непереможну силу національної ідеї, Зїзд стверджує, що повною причиною краху наших національних змагань були ворожі духу нашого

народу, розяладуючі силу нації, руйнуючі її єдність ідеї марксизму, комунізму, клясової боротьби та інтернаціоналізму і споріднені з ними ідеї, тому з'їзд закликає молодь стрясти з себе рештки цієї отруйної омани і стати на шлях та зміцнити її назовні. З'їзд закликає молодь валити українську націю в нарізних перунів, закликає роздувати світле полум'я ідеї рештки червоних поган- порвати з пасивністю, спокоєм, рабським страхом, сумом та плачем, а плекати в собі дух боротьби, динамізму, активності та агресії.

3. З'їзд висуває гасло власних сил та плекання сильної волі серед молодих нації піднесе її до рівня творців світової історії.

4. П. з'їзд стверджує, що Москва найзлочиннішими засобами, аж до голо- дового виморювання мільйонів включно змагається зламати силу українського народу та його могутню волю до власної державності.

5. П. з'їзд констатує, що Польща ганебними законами, гнетом, кривавим терором, шибеницями, тюрмами і „паціфікаціями“ намагається спинити непере- можний рух українського народу на Західних землях.

6. П. з'їзд стверджує, що Румунія сплюндрувала вікові культурні та еко- номічні надбання українського населення Буковини та Бесарабії і зухвалою денаціоналізаційною політикою рятує себе перед неминучою втратою захоплених земель українського народу.

7. З'їзд взиває дати належний відпір галапасуванню на українським народі чужих політичних партій та осуджує прислужницьку роллю в них українців.

8. З'їзд закладає український народ покласти край кириницькій роботі московсько-мадярських наймитів, підтримуваних для розбиття його сил чужими урядовими чинниками.

9. З'їзд зокрема зобуренням відкидає негідні спроби тих же чинників і в тих же цілях, штучно створити з нашого населення якусь окрему „підкарпатську націю“, бо Підкарпаття заселює частина великого українського народу.

10. З'їзд стверджує, що наші парламентарні представники та представники в органах місцевої самоуправи не заступають у належний спосіб інтересів українського народу Підкарпаття та навіть в більшості не належать до украї- нької національності і ведуть політику ворожу інтересам українського народу. Тому з'їзд взиває українське населення Підкарпаття вибирати таких заступників, що будуть боротися за добро української нації.

11. З'їзд вважає, що тільки самостійна українська політика, оперта на волі і силі самого українського народу Підкарпаття та узгіднена з політичними пря- муваннями цілої української нації, поведе його до кращого завтра.

12. З'їзд вважає конечним негайне створення організації, що буде заступати таку незалежну українську політику.

13. Стоючи на становищі, що гимном і гербом українців є загально украї- ньський національний гимн і герб, з'їзд вимагає респектування їх і синожового прапору і закликає українців Підкарпаття кожноразно маніфестувати це становище.

14. З'їзд домагається усунення з адміністраційного апарату чужого еле- менту та заступлення його українським.

15. З'їзд вимагає зокрема усунення з державних посад московських емі- грантів, що на українській землі працюють проти українського народу, як також усунення їхніх прислужників з поміж автохтонів та їхніх прихильників з поміж інших народностей.

16. З'їзд домагається введення до всіх урядів Підкарпаття як урядової української мови та обовязкового уживання її у всіх урядових друках і пуб- личних написах.

III. Соціально-економічні:

1. З'їзд стверджує, що політика влади на Підкарпатті є політикою визиску та господарчого зuboжування та що її наслідком є нечувана біда українського населення.

2. Зїзд констатує, що по п'ятнадцятих літах цього режиму соціально-економічний стан українського народу є жахливий, що українське селянство, напружене податками, убожє і пролетаризується, що сільське і міське робітництво позбавлене варстатів праці, терпить нужду, що Верховина постійно голодує.

3. Зїзд домагається негайної прямої допомоги бідуючому українському населенню Підкарпаття.

Зїзд вимагає припинення безоглядної політики влади на Підкарпатті та зниження податків і інших державних тягарів.

5. Зїзд домагається негайної парцеляції державних та приватних великих маєтностей на Підкарпатті і передання їх без викупу безземельному та малоземельному селянству.

6. Зїзд вимагає видалення з Підкарпаття робітників чужинців, як видаляють наших робітників з інших країв.

7. Зїзд домагається утворення громадських робіт, при будові доріг, регуляції рік і т. п. для безробітного підкарпатського населення.

8. Зїзд стверджує, що остаточне соціальне та економічне визволення буде здійснене самим українським народом та зокликає українське населення до розбудови власних варстатів праці.

9. Зїзд взиває до розбудови національної кооперації всіх родів, як теж до боротьби з чужим визиском шляхом закладання приватних українських підприємств.

10. Зїзд закликає українців до торгівлі, щоби усунути безоглядний визиск нашого народу жидівсько-мадярсько-чеським елементом.

11. Зїзд, уважаючи справу господарчого піднесення нашого народу загально-національною, закликає всіх українців до посиленої праці на цій полі та протестує проти спекуляції та господарчій акції поодиноких чужих і ворожих нам партій.

IV. Культурні:

1. Зїзд заявляє, що культурне будівництво на Підкарпатті мало й буде мати за основу самобутню українську національну культуру та буде відбивати сучасні духові прямуювання цілості українського народу, тому зїзд відкидає чужу, московську мадярську, чеську чи інтернаціональну культурну асиміляцію Підкарпаття.

2. Зїзд, усвідомлюючи вагу культурної ділянки для цілості національного життя, вважає пекучим наказом часу всебічну розбудову національної української культури на Підкарпатті.

3. Визнаючи велике значіння позашкільної освіти, зїзд закликає українську молодь до організовування „Просвіти“, курсів, дитячих заходів, садків і т. п. та до пильної праці в них.

4. Уважаючи виховання молоді рішучим чинником культурного та загальнонаціонального поступу, зїзд вимагає організації освітньої справи на Підкарпатті на засадах, що забезпечують національне вироблення молодого покоління.

5. Зїзд домагається заведення однородної шкільної системи під оглядом мови і навчання, по думці єдиноправильних українських жадань та введення фонетичного українського правопису.

6. Зїзд вимагає добудови українського нижчого і середнього шкільництва до розмірів, які відповідають чисельності українського населення, зокрема домагається заснування української гімназії в Бичкові та горожанських шкіл в Драгові та Нересниці.

7. Зїзд домагається переведення навчання у всіх школах, з московською викладавкою мовою, наприклад гімназія та учительська семінарія в Мукачеві на мову українську.

8. Зїзд домагається відкриття української середньої господарчої школи в Мукачеві.

9. Зїзд домагається розбудови сітки фахових шкіл та поширення кооперативної освіти серед молоді, зокрема встановлення як предмету науки кооперативної при торговельних школах.

10. Зїзд вимагає заснування українського університету та української політехніки в Ужгороді, зглядно перенесення до Ужгороду і належної розбудови Українського Вільного Університету та Українського Високого Педагогічного Інституту в Празі і Української Господарської Академії в Подєбрадах

11. Зїзд домагається негайного усунення зі шкільного апарату московських емігрантів та місцевих москофілів і їх протекторів та вимагає заступлення їх українським елементом.

12. Зїзд натомиць протестує проти руйнування нашого шкільництва усуненням зі шкіл учителів української народности, що не є горожанами та заступлення їх чужинцями, уважаючи це злочином проти нашого народу, бо хоч вони не горожане Ч. С. Р., то як люде того самого народу що ми, мають право жити і працювати на українській землі.

13. Зїзд протестує проти використання урядовою шкільною політикою підкарпатських меншин, як опертя для сехізації нашої землі.

14. Зїзд домагається ліквідації штучно розбудованого чеського шкільництва, невідповідного до потреб Підкарпаття, та усунення чеських професовів з українських шкіл і заступлення їх українцями.

15. Визнаючи постать Духновича щирим сином українського народу, зїзд рішучо протестує проти прикривання його іменем москофільської політики, що руйнує єдність нації і гальмує її розвиток.

16. Зїзд визнаючи вагу релігійного виховання народу, стверджує, що церква на Підкарпатті не все йде згідно з потребами української нації, а зокрема стверджує, що православія на Підкарпатті уживають москалі для розкладу і розбиття української національної енергії.

17. Зїзд закликає українське населення не піддаватись наовам до роздора та звертається до церковної гіє-рархії із закликом зрозуміти потреби часу і разом зі своїми вірниками йти до спільної мети.

18. Зїзд закликає українське духовенство по селах допомагати народним просвітним та господарчим стремлінням та бути дійсними пастирями своїх вірних.

V. Фізично-виховні:

Уважаючи спорт могутнім засобом морального, суспільного та фізичного виховання народу, зїзд жадне від української молоді, щоби вона була міцною не тільки духом, але й тілом, бо тільки сила духа у зєднанні зі силою фізичною відповідно організованих і просякнутих сильною волею одиниць, принесе нам перемогу; тому зїзд закликає молодь вливатись до вже існуючих та організувати нові центри фізичної культури — руханкові, спортові, пластові, сокільські, січові і т. д. і поширювати їх у широких масах української нації.

2. Стверджуюч нищення дохового і фізичного здоровля та матеріального добробуту широких верств нашого народу на Підкарпатті алкоголізмом та іншими наркотиками, зїзд закликає молодь, вести, активну рішучу боротьбу з тим злом і самій показувати приклад масам цілковитим стримуванням себе від уживання алкоголю та тютюну.

ХРОНІКА.

Читальня „Просвіта“ в Празі.

Дня 9. червня відбулися установчі загальні збори читальні Т-ва „Просвіта“ в Празі. Головою зборів був проф. Любинецький. Звіт Організаційного Комітету подав С. Росоха. Було 5 засідань, 4 членських сходин та 2 прогульки. Від „Просвіти“ два рази дала пані Лібшова чай для безробітних українців з Підкарпаття. Головою читальні вибрано С. Росоху, а секретарем Михайла Шпимаца.

ВІСТІ.

II. Зїзд народовецької молоді Підкарпаття відбудеть в Мукачові 1. липня 1934.

В 6. числі „Пробоем“ через недогляд було написано в „Пресовім Фонді“ Др. Евген Куріляк замість Др. Лев Куріляк. Просимо за вибачення.

Листування.

Всім нашим переплатникам, читачам і прихильникам бажаємо доброго здоров'я під час літніх ферій і щоб кожний зискав 10 нових передплатників часопису „Пробоем“

З браку місця — на всі листи відповімо в слідуєчій числі!

Редакція „Пробоем“.

Увага!

Ті, що не одержали 6. числа „Пробоем“, хай не реклямують, бо число то попало під конфіскацію в статті: „Весна на Підкарпатті“ і велика часть накладу була забрана. На другий наклад ми не маємо грошей!

Всі на пресовий фонд!

Хто жертвує ва пресовий фонд 100.— Кч (і ратами, але мусить наперед заслати редакції заяву!), стається основуючим членом часопису підкарпатської молоді „Пробоем“. Всім іншим щира подяка.

До тепер маємо дальших таких основуючих членів:

43. Др. Голубінка Олена	100.
44. Гопко Іван, фак. учит.	100.
45. Дзямка Евген, студ. прав.	00.
46. Ігнатко Іван, господар	100.
47. Канюба Лев, студ. прав	100.
48. Звенислава Шпилька, учит.	100.

На пресовий фонд дальше зложили:

33. Віктор Жельвай, дир.	20.
34. Е. Баранівна, учит.	5.
35. О. Кобилецька	5.
36. Василь Щадей	5.

А ХТО БУДЕ СЛІДУЮЧИЙ?

З М І С Т.

Зореслав: Йдемо! — І. К.: Совет. — Перед II. зїздом. — С. Росоха: Займанці українських земель еднаються. — Петро Бедей: Батько й діти. — Г.: 1919-1924. — Н. Свій: Причинок до нашої кооперації. — Другому зїзду народовецької молоді в Мукачові. — Хроніка. — Вісти. — Листування. — Пресовий фонд.

OBSAH:

Zoreslav: Jdeme! — I. K. Sonet. — Před II. sjezdem. — S. Rosocha: Okupanti ukrajinských zemí spojují se. Petro Bedej: Rodiče a děti. — H.: 1919-1934. — H. Svij: Příspěvek k naší kooperaci. — Druhemu sjezdu národovecké mládeže v Mukačevě. — Kronika. — Zpravy. — Dopisování. — Tiskový fond.

ПРОБОЕМ

часопис підкарпатської молоді. — Виходить кінцем кожного місяця, крім липня та серпня. — Редагує редакційний кружок. — Передплата в ЧСР: річно 10.—кч., піврічно 5.—кч., ціна поодинокого числа 1.50 кч., за границею річно 15.—кч. — Газетові марки дозволені дир. пошт і телеграфів ч. 321594/VII-1933. Подається на Поштовий уряд 11.

Редакція рукописів не вертає і застерігає собі право статті та листи скорочувати або й не містити. Число чекового konta 201.699. — Власник і видавець: Микола Лелекач. — Адреса редакції й адміністрації:

PROBOJEM

časopis podkarpatské mládeže. — Vychází ke konci každého měsíce, mimo červenec a srpen. — Předplatné v ČSR: na rok 10.—kč., na půl roku 5.—kč., cena jednotlivého čísla 1.50 kč., do ciziny ročně 15.—kč. — Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 321549/VII-1933.

Podává se u Pošt. úřadu 11. Redakce rukopisy nevrací. Ponechává si právo články a dopisy zkracovati aneb i netisknouti.

Číslo šekového účtu 201.699. — Majitel i vydavatel: Mykola Lelekač. Adresa redakce a administrace:

PROBOJEM, Praha IV.-11. Pošt. schránka č. 9.